

TRANSFORMACIJA

SADRŽAJ:

/ Projekt Transformacija mijenja i kurikulum
Pravnog fakulteta u Osijeku
/ Drava Life - Integrirano upravljanje rijekom
/ Negativni učinci MHE Ilovac
/ PA-BAT Metodologija dobiti zaštićenih područja
/ Značajni krajobraz rijeke Mure

NOVI PRISTUP UPRAVLJANJU ZAŠTIĆENIM I NATURA 2000 PODRUČJIMA

Broj 01 / godina 2016.

Projekt *Transformacija* mijenja i kurikulum Pravnog fakulteta u Osijeku

Rijeka Drava

Rijeka Dunav

Rijeka Mura

Koncem prošle godine Udruga Zeleni Osijek je u partnerstvu sa Pravnim fakultetom iz Osijeka, udrugama ZEON i Pan te WWF Austrija započeo provedbu dvogodišnjeg projekta pod nazivom "**Transformacija - Novi pristup upravljanju zaštićenim i NATURA 2000 područjima**". Područje provedbe projekta su zaštićena područja u Osječko-baranjskoj, Vukovarsko-srijemskoj, Virovitičko-podravskoj, Koprivničko-križevačkoj, Varaždinskoj, Međimurskoj te Karlovačkoj županiji, a obuhvaća područje ekološke mreže, NATURA 2000 te zaštićena područja uz četiri međunarodne rijeke Kupu, Muru, Dravu i Dunav. Sudjelovanje Pravnog fakulteta u Osijeku u projektu prilika je za uključivanje akademske zajednice u jačanje društvenih kapaciteta u borbi protiv korupcije te odgovorno, transparentno i održivo korištenje i upravljanje NATURA 2000 i zaštićenih područja rijeka Kupe, Mure, Drave i Dunava.

Stoga, na temelju istraživanja provedenog u okviru projekta o praksi u sustavu javne nabave, dodjeljivanja koncesija te dobroj praksi u upravljanju zaštićenim područjima, stručnjaci s Pravnog fakulteta u Osijeku dat će svoj doprinos prilikom izrade Smjernica o transparentnosti i otvorenosti u borbi protiv korupcije u upravljanju prirodnim resursima.

Stecena iskustva i spoznaje poslužit će i za uspostavljanje Zelene pravne klinike u okviru koje bi se podjednako omogućilo studentima i sveučilišnim nastavnicima te suradnicima, da radom na konkretnim predmetima, sudjeluju u detektiranju i rješavanju pravnih pitanja iz područja zaštite okoliša.

Međusektorska suradnja, uključivanje neovisnih stručnjaka, građana i udruga u proces upravljanja zaštićenim prirodnim područjima temeljna je pretpostavka u borbi protiv korupcije te osiguranja temeljnih načela održivog upravljanja zaštićenim prirodnim vrijednostima. Upravo je to važnost dugoročne suradnje Udruga i Pravnog fakulteta, koja je službeno započela ovim projektom s ciljem izgradnje interdisciplinarnih znanja za monitoring sudjelovanja javnosti, otvorenosti lokalne uprave i učinkovitosti upravljanja prirodnim dobrima.

Drava Life - Integrirano upravljanje rijekom

Rijeka Drava u Hrvatskoj spada među najsačuvanije rijeke Europe, no ipak njeni brojni dijelovi toka rijeke nisu izbjegli ljudskim aktivnostima čije se posljedice u prošlosti nisu smatrale važnim, problematičnim niti od većeg utjecaja za normalno funkcioniranje rijeke, odnosno bogatog riječnog ekosustava kojeg Drava tvori zajedno sa svojim obalama, poplavnom nizinom i šumama. Tako je rijeka s vremenom ostajala bez svojih rukavaca, meandara i poplavne nizine, a njezin prirodno razgranati tok sve više bivao stiješnjen u glavno korito rijeke. Postepenim gubitkom prirodne dinamike rijeke kojim je Drava zatrpavala i napuštala stara i probijala nova korita, ostavljala iza sebe mrtvice, plavila poplavne nizine, erodirala obale i taložila sprudove, dolazi do gubitka vrijednih riječnih staništa i do potenciranja vodene energije koncentrirane u glavnom koritu rijeke, odnosno do degradacije riječnog korita. Projektom *DRAVA LIFE – Integrirano upravljanje rijekom* koji je započeo u prosincu 2015. godine, planirano je stvaranje novih poplavnih površina i povećanje prirodnih i dinamičnih riječnih staništa rijeke Drave. Tijekom petogodišnje provedbe projekta projektni partneri Hrvatske vode, WWF Austria, Udruga za zaštitu prirode i okoliša Zeleni Osijek, Javne ustanove za upravljanje zaštićenim dijelovima prirode i ekološkom mrežom Virovitičko – podravske županije, Varaždinske županije i Koprivničko – križevačke županije, zajednički će raditi na aktivnostima unaprijeđenja ekosustava gornjeg toka rijeke Drave u Hrvatskoj. Glavne aktivnosti planirane u projektu su obnova staništa Drave kroz kreiranje novih rukavaca, uklanjanje vodnih građevina i zaštitu strmih riječnih obala na sedam lokacija rijeke Drave. Provođenje mjera obnove rukavaca i korita koje doprinose poboljšanju sustava za obranu od poplava na pilot dionicama izvest će se na način da ne ugrožavaju sigurnost postojećeg sustava obrane od poplava i pojedinih objekata kojima bi mogla biti ugrožena stabilnost izvedbom obnove rijeke.

Foto: Zdenko Kereša

Foto: Zdenko Kereša

Obnova rukavaca i korita teži približavanju zaštite prirode i zaštite od poplava na održiv način i svojevrsan je izazov svim partnerima. Vrlo sličan način upravljanja poplavama primjenjuje se na Dravi u Hrvatskoj nekoliko posljednjih desetljeća. Provođenje obnove rukavaca i korita je zadaća u općem interesu, koji se odnosi na plan upravljanja rizicima od poplava (EU Direktiva o poplavama), a ujedno je u suglasju sa ciljevima zaštite prirode.

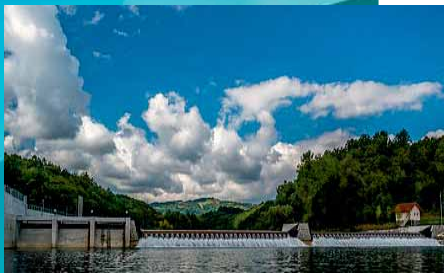
Negativni učinci MHE Ilovac

Mala hidroelektrana (MHE) Ilovac instalirane je snage 1,4 MW i instaliranog protoka 59 m³/s i nalazi se 5 km uzvodno na rijeci Kupi od postojeće MHE Ozalj. Izgrađena je na postojećem slapu, ali se zadiralo u postojeći slap izgradnjom brane visine 2,1 m koja za vrijeme niskog vodostaja djeluje kao uspornica i voda se akumulira te se takvim načinom dobiva veći protok na turbini.

Cijeli projekt izgradnje i planiranja te dobivanja dozvola za ovaj zahvat pokrenut je prije nego je cijela rijeka Kupa ušla u ekološku mrežu NATURA 2000 (europska ekološka mreža za očuvanje vrsta i staništa) te je privatni investitor mogao puno lakše doći do potrebnih dozvola za izgradnju nego što je sada slučaj.

Također treba istaknuti negativni primjer javnog uvida u planove izgradnje MHE Ilovac kada se građanima nije organizirao javno predstavljanje zahvata nego su bili pozvani samo na pojedinačni javni uvid zahvata u prostorijama Grada Ozlja ili Karlovačke županije.

Hidrocentrala na rijeci Kupi

Rijeka Kupa

Hidrocentrala na rijeci Kupi

Takva praksa smanjuje participaciju građana i kasnije se uvidjelo da je ta praksa loša i odustalo se od nje, ali na žalost prekasno za ovaj zahvat.

Izgradnja još jedne hidroelektrane s branom preko cijele širine rijeke Kupe je dodatna prepreka za životinje u rijeci, a posebno ribe i beskralježnjake. Iako MHE Ilovac nema prevelik negativni utjecaj na okoliš prema izrađenoj Studiji utjecaja na okoliš (MHE Ilovac, Studija o utjecaju na okoliš, Elektroprojekt d.d., 2010.), ali ako ju sagledavamo iz kuta kumulativnog utjecaja s MHE Ozalj i planiranom MHE Brodarci (nizvodno od Ozlja) dolazimo do zaključka da će se staništa riba dodatno segmentirati, tj. da će određene riblje populacije biti onemogućene u migracijama radi mrijesta (podust, *Chondrostoma nasus*) uzvodno te da će ta populacija biti drastično smanjena. Također možemo povući paralelu sa smanjenjem populacije podusta smanjiti će se i populacija mladice čiji je podust glavni plijen. Moramo naglasiti da je mladica salmonidni endem dunavskog slijeva te da su jedina samoodrživa staništa u Republici Hrvatskoj na rijekama Kupi i Uni koje dijelimo sa susjednom Slovenijom i Bosnom i Hercegovinom. Trenutna populacija mladice u Kupi je opisana kao stabilna na području od 106 km rijeke Kupe, ali novom gradnjom hidroelektrana na rijeci Kupi ova vrsta ribe mogla bi se naći ozbiljno ugrožena. Također, gradnjom ove MHE nisu zadovoljni ni ljudi koji žive u okolici, a to su demonstrirali i na javnoj tribini koju je organizirala udruga Eko Pan izražavajući svoje nezadovoljstvo (prvenstveno oko narušavanja krajobrazne vrijednosti) predstavniku tvrtke Tekonet d.o.o. koja je i nositelj ovog projekta. Uz to i Grad Ozalj, na čijem se administrativnom teritoriju MHE Ilovac nalazi ima minimalne koristi od postojanja jedne takve građevine. Kako se u studijama izgradne svih tim hidroelektrana može naći da će imati pozitivan utjecaj na turizam i zapošljavanje na lokalnom području moramo reći da su sve te hidroelektrane automatske i da ne trebaju imati nikoga zaposlenog što i nemaju da se osigura njihov rad. Također svima je jasno da je netaknuta rijeka privlačnija za turiste nego rijeka puna brana od hidroenergetskih projekata. Iako se u nazivlju za hidroelektrane instalirane snage do 10 MW koristi riječ "male" one su sve samo ne male na utjecaju na okoliš. Svako dodatno pregrađivanje rijeke ima utjecaja koji možda u tom trenutku ne možemo sagledati, ali posljedice su nepovratne (primjer HE Lešće).

Iz svega ovoga možemo povući neke zaključke. Kako je rijeka Kupa u području mreže NATURA 2000 i kako je jedno od vrlo značajnih staništa za mladicu gradnja novih hidroenergetskih projekata mora biti zaustavljena jer se njima degradira stanište mladice, ali se i mijenja režim rijeka (ujezerivanja) te se zaustavlja slobodan protok sedimenta koji rezultira erodiranjem korita rijeka i njihovim ukopavanjem.

Također, u obzir valja uzeti i kumulativni učinak MHE Ilovac i MHE Ozalj te također i planirane MHE Brodarci nizvodno od Ozlja. Kumulativan utjecaj hidroelektrana se još uvijek ne sagledava u dovoljnoj mjeri pri planiranju i kasnije izvođenju sličnih zahvata. Svako planiranje zahvata na rijekama moralo bi proći stratešku studiju utjecaja na okoliš gdje će se sagledavati sve posljedice planiranih objekata, a ne pojedinačni utjecaji koji su uvijek manji nego gledajući njihov kumulativni učinak koji je uvijek veći od tog zbroja pojedinačnih.

Možemo također reći da svaki obnovljivi izvor energije nije i zeleni te da se u planiranje takvih zahvata ubuduće na vrijeme uključi lokalna javnost kao i nezavisni stručnjaci da bi se u početku planiranja mogli sagledati svi plusevi i minusi planiranih hidroelektrana te na taj način zadovoljiti sve strane u postupku, ali i očuvati okoliš i prirodu što nam mora biti najvažniji cilj.

PA-BAT Metodologija dobrobiti zaštićenih područja

Zaštićena područja stvaraju obilje mogućnosti za održivi razvoj na mjestima na kojima postoji malo alternativa. Ona, također, stvaraju i nova radna mjesta za ljude zaposlene izravno u upravljanju zaštićenim područjima, ali i indirektno kroz povećani broj turista u potrazi za autentičnom hranom, smještajem, uslugama i suvenirima. U 25 posto zaštićenih područja, direktna su radna mjesta u parku jedini izvor prihoda.

Kako bi se mogla saznati stvarna procjena dobrobiti zaštićenih prirodnih područja Svjetski fond za prirodu WWF razvio je metodologiju pod nazivom **PA-BAT**.

Glavni su ciljevi PA-BAT metodologije: prikupiti informacije o trenutačnim i potencijalnim dobrobitima zaštićenih područja od lokalnih dionika, stručnjaka i znanstvenika, raditi s dionicima kako bi identificirali važne vrijednosti i dobrobiti koje zaštićena područja donose raznim dionicima te saznati koji sektori i na koji način koriste vrijednosti zaštićenih područja. Prema dobivenim rezultatima preporuča se razviti strategije i preporuke za stvaranje, održavanje i poboljšanje vrijednosti zaštićenih područja.

WWF je procijenio vrijednosti i dobrobiti 58 zaštićenih područja kroz participativne radionice u osam zemalja Dinarskog luka (Albanije, Bosne i Hercegovine, Crne Gore, Hrvatske, Kosova, Makedonije, Slovenije i Srbije) što je najveća regionalna procjena u kojoj je sudjelovalo više od 1300 osoba. Kroz radionice u svakom parku prikupljeno je više od 22000 podataka o vrijednostima i dobrobitima pa sada imamo bazu podataka od 50 posto teritorija svih zaštićenih područja u Dinarskom luku. Izrađena je procjena koja može pružiti početnu informaciju o stavu dionika o stvarnim i potencijalnim vrijednostima zaštićenih područja, a s ciljem što skorije integracije prirodnih vrijednosti i usluga ekosustava u upravljačke i razvojne dokumente.

Metodologija je balansirana na način da procjenjuje gledišta osam različitih grupa dionika i daje smjernice za upravljanje zaštićenim područjem. Sam je proces jednako važan kao i rezultati procjene. Dijalog i aktivno sudjelovanje svih dionika u upravljanju zaštićenim područjem u začetcima je u većini zemalja regije pa je neutralna uloga facilitatora bila ključna za ovaj proces. U većini zaštićenih područja lokalni dionici i upravljači zaštićenog područja susreli su se prvi put te razmijenili mišljenja i probleme. Važna je vrijednost same procjene doprinos participativnog pristupa integraciji lokalnog i znanstvenog znanja te jasnoj slici tijekom prihoda različitim grupama dionika u i oko zaštićenog područja.

Procjena dobrobiti omogućuje uvid u veće ekonomske vrijednosti koje zaštićena područja pružaju, poput turizma i rekreacije, komercijalnog korištenja vode, šumarstva te poslova u zaštićenom području.

U 96 posto procijenjenih parkova, barem jedna grupa dionika ostvarila je ekonomsku korist, a u njih 60 posto lokalno stanovništvo ostvarilo je prihod od prodaje lokalnih prehrambenih proizvoda.

Problem uočen u cijeloj regiji odnosi se na malo usluga ekosustava i dobrobiti koje proizlaze iz njih, poput povezanosti šume i čiste vode. Voda je najviše vrednovani prirodni resurs u svim zemljama prema procjeni lokalnog stanovništva, dok u više od polovice zaštićenih područja, velike ekonomske prihode komercijalnog korištenja vode, imaju poslovni i javni sektor. Potencijal za stvaranje novih poslova i lokalni razvoj prepoznat je u turizmu, edukaciji vezanoj za prirodu, lokalnim proizvodima i proizvodnim procesima.

Procjena usluga ekosustava koje pružaju zaštićena područja od dugoročnog je značaja za lokalno i nacionalno gospodarstvo.

Nacionalni park Sutjeska

Park prirode Kopački rit

Nacionalni park Paklenica

Značajni krajobraz rijeke Mure

Riječni tok rijeke Mure područje je od izuzetne prirodne vrijednosti koje predstavlja značajni teritorij na regionalnoj, nacionalnoj i europskoj razini i čije se cjelovito područje, osim unutar Republike Hrvatske (RH), proteže i kao prekogranični riječni ekološki sustav u susjednim državama te u uzvodnim i nizvodnim zemljama pripadajućeg sliva.

Upravo unutar granica RH nalazi se središnji dio ovog riječnog sustava, a isti predstavlja jedan od najznačajnijih europskih stupova zaštite prirode. Sam prostor rijeke Mure zaštitila je Međimurska županija 2001. godine u kategoriji značajnog krajobrazu u kojem su dozvoljene samo djelatnosti i zahvati koji ne narušavaju obilježja tog beznačajnog krajobrazu. Od 10. veljače 2011. godine područje rijeke Mure, proglašenjem Vlade Republike Hrvatske, postaje dio Regionalnog parka Mura-Drava čime je to područje postalo dio prvog regionalnog parka u RH. Od ukupno 87.680,52 hektara površine parka, na međimurski dio otpada ukupno 19,4 posto ili 16.962,54 hektara. Proglašenjem regionalnog parka otvorile su se nove mogućnosti zaštite prostora u okvirima održivog razvoja što je omogućilo orijentaciju prema ekološkoj poljoprivredi i ekoturizmu.

Rijeka Mura područje je visoke biološke i krajobrazne raznolikosti te bogate geološke i kulturno-tradicijske baštine. Očuvanje biološke raznolikosti odnosi se, ponajviše, na očuvanje živog svijeta u rijeci Muri i u poplavnim dijelovima duž riječnog toka koji predstavlja važno stanište brojnih, veoma često i ugroženih vrsta poput kockavice - biljke poplavnih livada ili crнке - ribe koja je jedna od četiri strogo zaštićenih vrsta europskih riba. Vlažna staništa uz rijeku Mura od posebnog su značaja i pripadaju među najugroženije u Europi pa su zaštićena na nacionalnoj razini. U ovom dijelu valja istaknuti poplavne šume, vlažne travnjake, mrtve rukavce, napuštena korita, meandre te sprudove i strme odronjene obale. Pojas rijeke Mure širi je u Donjem Međimurju gdje su naselja udaljenija od rijeke pa je ondje i samo područje zaštite šire. Prostor je to bogate ornitofaune i ihtiofaune kao i drugih ugroženih i rijetkih vrsta. Također, tamo se nalazi specifični krajobrazni sklop koji gradira od prirodnog prostora uz same rijeke, prema kulturnom antropogenom krajobrazu u rubnim dijelovima s naseljima.

Prisustvo čovjeka na obalama rijeke Mure predstavlja potencijalnu opasnost za zaštićeni okoliš. Ilegalna sječa drva, ilegalna gradnja i krivolov, moderne su prepreke i opasnosti s kojima se ovaj zaštićeni krajobraz danas suočava. No, s druge strane, ljudski utjecaj daje i regionalnu prepoznatljivost prostora kroz tradicijske obrte i tradicionalnu poljoprivrednu djelatnost. Regionalnu posebnost upravo čine subjekti koji su smješteni uz obalu rijeke Mure, poput mlinova, tradicijskih čamaca i skela. Početkom 20. stoljeća na rijeci Muri bilo je zabilježeno 90-ak mlinova, ali se njihov broj s godinama postupno smanjivao sve do onog posljednjeg, koji se zatvoren sredinom 80-ih godina 20. stoljeća, a koji se nalazi na najsjevernijoj točki Međimurja i RH, kod naselja Žabnik u Općini Sveti Martin na Muri. Spomenuti mlin je rekonstruiran i danas predstavlja značajni tradicijski objekt i turističku atrakciju.

Rijeka Mura

Mlin na rijeci Muri

Rijeka Mura

«Ova publikacija izrađena je uz pomoć Europske unije i Ureda za udruge Vlade RH. Sadržaj ove publikacije isključiva je odgovornost projektnih partnera i na koji se način ne može smatrati da odražava gledišta Europske unije.»

Izdavač: Udruga za zaštitu prirode i okoliša Zeleni Osijek

Projektni partneri:

PRAVOS

Ovaj projekt financira Europska unija

Projekt sufinancira

VLADA REPUBLIKE HRVATSKE
Ured za udruge

www.zeleni-osijek.hr